

ja figura en el text del metge Vicente Burgos, de c. 1490 (p. p. Mettmann, 1971, p. 339), però el llenguatge d'aquesta obra presenta bastants mots de colorit oriental o nòrdic.

El caràcter esporàdic d'aqueixa documentació en el domini castellà, i l'absència total del mot a Portugal i Galícia, fan dubtar molt que mai vagi ser mot pròpiament de Castella, i fins i tot hem de creure que degué propagar-se des del català del Sud, ja antigament, cap a Múrcia, i des del gascó al llarg del Cantàbric. De fet no manquen testimonis de la seva propagació pel territori basc: ja Schuchardt assenyalava bc. *maka* 'bony' com a rebut d'oc. mod. *maco* 'macadura' (*Museum* x, 396), i és versemblant que també resulti d'una evolució d'un *maku* el mot *maki* «cojo, manco, tullido» que avui es registra a Ziordia i en general en basc d'occident, que Mitxelena enllaça amb un sobrenom *Macu-a* molt freqüent en docs. navarresos del S. XIII (*FoLiVa.* I, 47).

En suma tenim, doncs, un mot existent a la major part de les llengües romàniques occidentals, si bé no igualment a totes; que per tant no podia deixar de trobar-se en llatí vulgar però no hi degué ser general. El problema etimològic és verament obscur, fins al punt d'haver deixat una opinió mitjana de qüestió insoluble: posar com a base un *MACCARE sense més declaració, com fa en tals casos el *REW*, equival a dir «origen desconegut». Certament no pas perquè els romanistes no l'hagin discutit molt sinó perquè més o menys reconeixen tots que no s'ha arribat a una solució satisfactòria. Anticipant, i en síntesi, podem dir que s'han examinat seriosament quatre possibilitats: una la germànica, que podem donar com a ja descartada; i les altres tres, en ordre, no ben bé de seguretat, sinó d'inversemblança decreixent, em semblen: mot itàlic antic no documentat en llatí; indoeuropeu, si bé no cèltic ni itàlic; mot tardà i d'origen foraster, però pertanyent ja al llatí vulgar.

Exposem successivament aquestes quatre direccions. Les temptatives germàniques s'han de rebutjar sense vacil·lacions. Foren cosa de germanistes amb reputació de poc crítics, que s'han distingit per proposar teories, sempre d'aquesta branca lingüística, quasi mai sostenibles: Brüh i Vising;⁴ car si bé algun altre de més crític no s'absté de deixar oberta aquesta porta, fins vagament M-Lübke, ha estat amb escepticisme, però Gammillscheg ho ha deixat córrer en l'obra més madura (*Rom. Germanica*). Si ho feien és perquè la *k* del fr. dial. *maque*, i àdhuc *maquer*, feia pensar en algun manlleu fràncic tardà, però ja he indicat com això tenia explicació dialectal, i és clar que l'àrea d'un mot arrelat fortament i des d'antic en les tres llengües romàniques més mediterrànies, fins al Sud d'Itàlia, i molt més feble en el Nord de França, no pot ser d'origen neerlandès o fràncic tardà.

En possibilitats itàliques no llatines s'hi ha pensat per diverses bandes (cf. Graur, en les explicacions que cito a la nota 2, i Walde-H., s. v. *maccus*), sempre amb un substantiu com a base comuna amb un sentit com 'porra' o 'objecte obtús, xafat': Baist (*ZRPh.* xxxix,

88-91) arribava a suposar un ll. *MACCA 'porra', que per haver estat mot pagesívol s'hauria sostret a l'aparició literària: supòsit increïble, arbitrari i sense enllaç indoeuropeu ni indicar base itàlica. Més efecte fa quan hi atansen l'osc (> llatí) *macca* 'neci, toix, bufó de comèdia', etrusc *mace* i grec *Μακκώ* nom d'una dona babaua, *μακκοῦν* (Aristòfanes) 'ser estúpid, curt de gambals', amb els quals hom ha relacionat certs mots romànics, alguns potser amb raó, com el logud. *maccu* 'ximple, toix' (> alguerès *maca* 'ximpleta'), però és altres és improbable o ben incert que hi tinguin res a veure.⁵

Però, de nou, tot això manca de base indoeuropea, i no en té fesomia. Si de cas hauríem de suposar doncs una arrel expressiva MAKK-, comuna al grec popular, a l'osc i a l'etrusc, i contagiada al romànic primitiu, amb la idea d'«aixafament»: d'on *maca* 'cosa aixafada o abonyegada' i d'aquí el verb *macar*, tot i que aquest és el que compta amb documentació més antiga, més extensa, i més segura. Impossibile descartar del tot aquesta idea, però ultra l'objecció fundada en el verb, tot plegat resta vague en la documentació, i vague i poc plausible semànticament.

¿H: ha més agafador en allò que consta com a indoeuropeu? Si admetem la reserva que aquí no ens pot sobtar un caràcter molt hipotètic, i l'altra reserva d'excloure, com ja hem fet, el cèltic i l'itàlic pur, reconeixem que aquesta rúbrica del compte l'hem de deixar ben oberta. I és clar que fa impressió relacionar amb el letó *macu* (o sigui *mātsu* < -κιο, però infinitiu *makt*) 'pitjar, oprimir, turmentar, molestar', i txec *mačkati* 'premer, comprimir, premsar'. Més que més si estiguéssim ben segurs que va bé Pokorny (*IEW*, 698) judicant el mot txec com a formació diminutiva, = MAKIK- (ella-vors MAKIK- > MAKK-?) derivada d'un **makati* primitiu, que seria una arrel indoeuropea, la qual apareixeria amplificada en el ll. *macerare* i *maceria* 'paret, tàpia que tanca un hort etc.'.

Però això últim ja és ben problemàtic, i altres de molt autoritzats ho judiquen ben altrament (Ernout-Meillet n'aparten el gr. *μάσσα/μαγήναι* suposant alternança de sonoritat en l'oclusiva κ/γ i lligant-ho amb eslau *mazati* etc.). Si no hi ha més enllaços, mentre no s'assenyalin més germans bàltics i eslaus a aquell verb letó i txec, difícilment diríem que hi ha base suficient per creure en un origen sorotàptic. Per més que l'àrea romànica del mot —català, occità, italià Nord i Centre, i fins leonès, amb feble representació en terres d'Oïl— afavoreixi aquesta sospita.

De fet no deixa d'haver-hi una sèrie de mots indoiranis, i grecs, susceptibles d'enllaç amb allò: gr. *μάχομαι, μάχαιρα*, scr. *makha-* o *su-makha-*, irani *μαζακάρων, Μαζώνες*, i altres; però tot això presenta problemes tan incerts i involucradors, que requeririen una exposició encara més llarga que la ja donada en el *DECH* (III, 738b47-739a36), amb la qual valdrà més acontentar-se i remetre-hi. Quant a això últim, doncs, hem de restar ben indecisos sobre si ofereix perspectives encoratjadores.

En definitiva, doncs, aquests enllaços indoeuropeus